

GRUNDLAGSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 1/2001 rd

Riksdagens justitieombudsmans berättelse över sin verksamhet år 1999

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 17 oktober 2000 riksdagens justitieombudsmans berättelse över sin verksamhet år 1999 (B 12/2000 rd) till grundlagsutskottet för beredning.

Sakkunniga

Med anledning av *berättelsen* har utskottet hört

- riksdagens justitieombudsman Lauri Lehtimaja
- biträdande justitieombudsman Jaakko Jonkka
- biträdande justitieombudsman Riitta-Leena Paunio

- äldre justitieombudsmannasekreterare Harri Ojala.

Med anledning av avsnitten om *de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna* samt *teleavlyssning, teleövervakning och teknisk avlyssning* har utskottet hört

- överkommissarie Risto Karhunen, inrikesministeriet
- lagstiftningsdirektör Jan Törnqvist, justitieministeriet
- professor Heikki Kulla
- juris doktor, akademiforskare Liisa Nieminen
- professor Teuvo Pohjolainen
- professor Ilkka Saraviita.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

Allmänt

Berättelsen om justitieombudsmannens verksamhet 1999 är väl upplagd och överskådlig. Uppläggningsen av berättelsen har omstrukturerats på senare år. Den innehåller ett kapitel om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Vidare redogör justitieombudsmannen för laglighetsövervakningen både allmänt och i särskilda fall utifrån olika teman och förvaltningsområden. Dessutom innehåller berättelsen inlägg av justitieombudsmannen och biträdande justitieombudsmännen. Be-

rättelsen ger en god helhetsbild av justitieombudsmannens verksamhet 1999.

Under året avgjorde justitieombudsmannen fler ärenden (2 844) än året innan (2 361). Samtidigt har den genomsnittliga handläggningstiden för klagomål blivit en aning kortare. Trots att det under året kom in rekordmånga nya ärenden (2 708) är de oavgjorda ärendena (1 607) något färre än året innan (1 743). År 1999 inspekterades nästan lika många objekt (63) som året innan (61). I berättelsen framhåller justitieombudsmannen att resurserna särskilt har riktats in på att avveckla anhopningen av klagomål och att inspektionerna därför inte har kunnat utökas i någon högre grad. Utskottet anser att justitieom-

budsmannen i sin verksamhet bör koncentrera sig på att klara av anhopningen av klagomål.

Utskottet går inte närmare in på de enskilda besluten och ställningstagandena från justitieombudsmannens sida.

De grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna

Vid reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna 1995 fogades en bestämmelse till regeringsformen som säger att justitieombudsmannen vid utövningen av sitt ämbete också skall övervaka att de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Samma övervakningsuppgift ingår i 109 § 1 mom. i Finlands grundlag som trädde i kraft den 1 mars 2000.

Grundlagsutskottet har ansett att andan i reformen från 1995 förutsätter att justitieombudsmannens årliga berättelse innefattar ett avsnitt om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna (GrUB 25/1994 rd, s. 7, första spalten). Frågorna behandlas i tredje kapitlet (s. 44—84) i berättelsen för år 1999.

Övervakningen av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna har blivit ett viktigt insatsområde i justitieombudsmannens verksamhet. I berättelsen framhålls det att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna numera genomsyrar hela laglighetsstillsynen. På grund av laglighetskontrollens karaktär fokuseras ställningstagandena mestadels på myndigheternas förfaranden och tillvägagångssätt, medan det vanligen är domstolarna som avgör de materiella rättsfrågorna.

Utöver ett rättsligt avgörande innehåller justitieombudsmannens ställningstagande allt oftare rättspolitiskt betonade resonemang samt klandrande och vägledande uppfattningar om hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna skall beaktas i andra liknande fall. Av berättelsen framgår det att justitieombudsmannen 1999 inkluderade ett sådant ställningstagande i merparten (292) av de avgjorda ärendena (343). De klandrande och väg-

dande ståndpunkterna statistikförs inte separat i berättelsen. Detta vore enligt utskottet önskvärt.

Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk avlyssning

Enligt 5 a kap. 15 § tvångsmedelslagen skall inrikesministeriet årligen lämna en berättelse till riksdagens justitieombudsman om användningen av teleavlyssning, teleövervakning och teknisk avlyssning. Samtidigt skall ministeriet också lämna en redogörelse om teknisk avlyssning på grundval av polislagen. Enligt 5 § 2 mom. lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten skall försvarsministeriet årligen lämna en berättelse till justitieombudsmannen om teknisk avlyssning. Efter redovisningsåret har en ändring av polislagen trätt i kraft som föreskriver att inrikesministeriet årligen skall lämna en berättelse till riksdagens justitieombudsman också om täckoperationer.

Grundlagsutskottet har flera gånger påpekat att inrikesministeriets berättelse till justitieombudsmannen är bristfällig (se t.ex. GrUB 13/2000 rd). Utskottet har fått en utredning i frågan från inrikesministeriet. På grundval av utredning framhåller utskottet att ministeriet har vidtagit en rad åtgärder för att förbättra rapporteringen och övervakningen av tvångsmedlen inom teleområdet. Utskottet omfattar biträdande justitieombudsman Jonkkas förslag att det bör göras en undersökning av användningen och övervakningen av teletvångsmedel (se berättelsen, s. 89). Samtidigt är det skäl att också göra en bedömning av de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för att använda teletvångsmedel.

Informationen om besluten och omarbetning av berättelsen

I betänkandet (GrUB 13/2000 rd) om justitieombudsmannens berättelse för 1998 påpekade utskottet att ställningstagandena från riksdagens justitieombudsman har en viktig styrande effekt på myndigheternas verksamhet. Utskottet uppmuntrade därför justitieombudsmannen att ytterligare förbättra sin information om besluten. Utskottet ansåg att enskilda beslut och ställningstaganden regelbundet bör läggas ut på nätet. Sam-

tidigt påpekade utskottet att justitieombudsmannens berättelse numera är ganska omfattande och menade att det sett ur riksdagens synvinkel vore motiverat att den årliga berättelsen i sak fokuseras på generella och principiellt viktiga frågor och mindre på redogörelser av enskilda fall. Dessutom är det viktigt att de högsta lagövervakarna tillämpar enhetliga statistikprinciper.

Enligt vad utskottet har erfarit tas utskottets synpunkter i beaktande i arbetet för att förbättra

den årliga berättelsen och informationen om enskilda fall.

Förslag till beslut

På grundval av det ovanstående föreslår grundlagsutskottet vördsamt

att detta betänkande sänds både till riksdagens justitieombudsman och till regeringen för att också delges justiekanslern i statsrådet.

Helsingfors den 22 maj 2001

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Paula Kokkonen /saml
medl. Klaus Hellberg /sd
Esko Helle /vänt
Gunnar Jansson /sv
Jouko Jääskeläinen /fkf
Saara Karhu /sd
Jouni Lehtimäki /saml
Johannes Leppänen /cent

Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /cent
Pekka Ravi /saml
Markku Rossi /cent
Petri Salo /saml
Ilkka Taipale /sd
ers. Veijo Puhjo /vänt.

Sekreterare vid behandlingen i utskottet var
utskottsrådet Sami Manninen.